

در گذشتگان

آیة الله سبط الشیخ

فقیه بزرگوار حضرت آیة الله آقای حاج شیخ علی سبط الشیخ انصاری، عالم و فقیه بزرگ دزفول به شمار می رفت. فقیه سعید در سال ۱۳۴۴ هـ. ق (۱۳۰۴ هـ. ش) در بیت علم و فضیلت، در دزفول زاده شد. پدرش مرحوم آیة الله شیخ منصور سبط الشیخ (۱۳۰۷-۱۳۹۳ هـ. ق)، فرزند آیة الله شیخ محمد، فرزند آیة الله شیخ محمد حسن انصاری - برادرزاده و داماد خاتم الفقهاء والمجتهدین شیخ مرتضی انصاری - از علمای بزرگ خوزستان بوده است.

معظم له، در ۱۲ سالگی فراگیری ادبیات و سطوح را آغاز کرد و در محضر پدر بزرگوارش بسیاری از کتاب ها را آموخت. در ۱۸ سالگی راهی نجف شد، اما پس از مدتی به قم مهاجرت کرد و دروس فقه و اصول را در محضر آیات عظام: بروجردی، سید صدرالدین صدر و امام خمینی فرا گرفت. او در جریان نهضت اسلامی، به خاطر پیروی و حمایت از امام خمینی و ایراد سخنرانی علیه رژیم، دستگیر شد و مورد ضرب و شتم قرار گرفت. او از حضرات

آیات: آقابزرگ تهرانی، شیخ منصور سبط الشیخ، شیخ محمد مهدی بیگدلی دزفولی، شیخ محمد صالح حائری سمنانی اجازه روایت گرفته، و به تنی چند نیز اجازه روایت داده است. او در علوم عقلی و نقلی و هم طب سنتی آگه، و صاحب نظر بود و به فارسی و عربی هم شعر می سرود.

آثار معظم له، عبارتند از:

۱. توضیح المسائل
۲. مناسک حج
۳. حاشیه عروة الوثقی
۴. حاشیه استدلالی عروة الوثقی
۵. حاشیه رسائل و مکاسب و کفایه
۶. حاشیه بر اعتقادات مفید
۷. الدلائل والمسائل
۸. خلاصه الاصول و شرح آن
۹. آیات الاحکام
۱۰. اصول و فروع منظوم
۱۱. تهذیب الفیه و تهذیب المنطق
۱۲. احکام وصیت
۱۳. نجات و شرح نجات
۱۴. الحجة من فقه آل محمد (ص)
۱۵. اقتباس از فقه آل محمد (ص)
۱۶. ادلة المستحدثات
۱۷. الروضة
۱۸. النجاح فی طب الارواح
۱۹. خواص الادویة
۲۰. رساله در علم درایه

آن فقیه بزرگوار، در ۷۹ سالگی، در روز پنجشنبه ۱۴ خرداد ۱۳۸۳ ش (۱۴ ربیع الثانی ۱۴۲۵ هـ. ق) در گذشت و پیکر پاکش در روز شنبه ۱۶ خرداد با شرکت هزاران نفر از مقابل مسجد جامع دزفول تشییع، و در مدرسه علمیه - که سال ها در آن تدریس می نمود - به خاک سپرده شد.

*

آیة الله بیاضی عاملی

مرحوم آیة الله شیخ ابراهیم سلیمان بیاضی عاملی، یکی از علمای جبل عامل به شمار بود.

فقیه سعید در ۲۳ محرم الحرام ۱۳۲۸ هـ. ق (۱۹۱۰ م) در شهر بیاض - از شهرهای جبل عامل در جنوب لبنان - به دنیا آمد. پس از دوران کودکی، نزد پدرش شیخ علی، قرآن و ادبیات را فرا گرفت و پس از آن، در ۱۳۴۰ هـ. ق به نجف اشرف مهاجرت کرد و سطوح را فرا گرفت. به دنبال بیماری اش، به زادگاهش بازگشت و در سال ۱۳۵۱ هـ. ق، مجدداً به نجف رفت و سطوح عالیه را نزد حضرات آیات: شیخ ابراهیم کرباسی، سید حسین حمامی، شیخ محمدرضا کاشف الغطاء و شیخ غلامعلی قمی آموخت و پس از آن دروس خارج فقه و اصول را نزد آیات عظام: میرزای نائینی، سید محسن حکیم - که بیشترین استفاده علمی اش را از محضر پر فیض او آموخت - و سید حسین حمامی فرا گرفت و از آنان به دریافت اجازه اجتهاد نائل آمد. در سال ۱۳۷۰ هـ. ق، از سوی آیة الله حکیم برای تصدی منصب قضاوت به کشور کویت مهاجرت کرد و مدت ۱۱ سال در آنجا ماند. در سال ۱۳۸۱ هـ. ق، به زادگاهش بازگشت و به تالیف، تدریس، و عظ و ارشاد و اقامه جماعت پرداخت و موفق شد در آن شهر حوزه علمیه «امام الحجة» و کتابخانه عمومی - با ده هزار جلد کتاب - بنیاد گذارد. او مؤلف ده ها جلد کتاب در فقه، اصول، کلام، هیأت و منطق بود که اکثر آنها مخطوط مانده، و کتاب های چاپی اش عبارتند از:

۱. الاوزان والمقادیر
۲. حرمة حلق اللحیة
۳. المسائل الستینیة
۴. جبل عامل

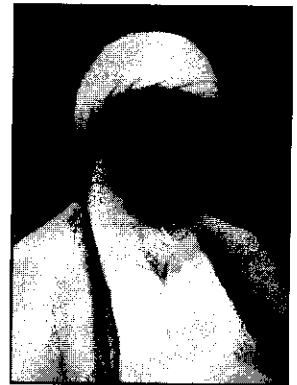
او ادیبی قوی دست و شاعری زبردست بود که اشعار بسیار در مواضع مختلف سروده است، و نمونه عالی یک عالم و فقیه

خدمتگذار مردم و کوشا در حل مشکلات و اصلاح امور ایشان به شمار می‌رفت.

آن عالم بزرگوار، در ۹۷ سالگی در روز دوشنبه ۸ صفر الخیر ۱۴۲۵ هـ. ق در زادگاهش بدرود حیات گفت و پیکر پاکش به نجف اشرف انتقال داده شد و در روز چهارشنبه ۱۰ صفر، در نجف اشرف به خاک سپرده شد. (علماء ثغور الاسلام، ج ۱، ص ۲۲-۲۳)

*

آیه الله مهدوی دامغانی

مرحوم آیه الله حاج شیخ محمدرضا مهدوی دامغانی، یکی از علمای مشهور مشهد مقدس به شمار بود.

فقید سعید در آخر ماه صفر ۱۳۵۲ هـ. ق (۷ تیر ماه ۱۳۱۲ هـ. ش)، در مشهد مقدس، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش حضرت آیه الله حاج شیخ محمد کاظم دامغانی (۱۳۱۶-۱۴۰۲)، از اعظام شاگردان آیات عظام: میرزا مهدی اصفهانی، میرزا محمد آقازاده خراسانی و حاج آقا حسین طباطبایی قمی، و از بزرگان علمای مشهد مقدس بوده است.

آن مرحوم، پس از رشد و دوران نوجوانی، ادبیات عرب را از ادیب نیشابوری ثانی آموخته و در سال ۱۳۷۰ هـ. ق به فراگیری سطوح (معالم و قوانین و شرح لمعه) در محضر آیات: شیخ عبدالنبی کجوری و حاج میرزا احمد مدرس یزدی پرداخت و در سال ۱۳۷۳ ق، سطوح عالی را از پدر بزرگوارش و حاج شیخ هاشم قزوینی فرا گرفت و همزمان به تدریس ادبیات و دروس سطح پرداخت. با ورود آیه الله العظمی میلانی به مشهد مقدس در سال ۱۳۷۳ هـ. ق، یکسره به بحث فقه و اصول آن فقیه بزرگ حاضر شد و تا پایان عمرش (رجب ۱۳۹۵ هـ. ق)، به مدت ۲۲ سال از معظم له بهره برد و زندگی خود را

یکسره وقف تدریس و تحصیل نمود. او از سال ۱۳۹۰ هـ. ق به تدریس خارج فقه و اصول پرداخت و گروه فراوانی از فضلاء حوزه مشهد را تربیت کرد و همزمان به اقامه جماعت در «مسجد المحجة» و بیان تفسیر قرآن تا آخرین روزهای عمر شریفش اشتغال داشت. وی از آیه الله العظمی سید محمود شاهرودی، اجازه اجتهاد داشت و پس از وفات آیه الله خوبی، گروهی از مؤمنین از او درخواست رساله عملیه نمودند که او با مناعت طبع، از آن صرف نظر کرد و آنان را به علمای دیگر ارجاع می‌داد. فقید سعید، نزدیک به ۴۰ سال، در شب‌های شنبه به تفسیر قرآن کریم اشتغال داشت، که دوره اول آن ۳۴ سال به طول انجامید و در ابتدای دوره دوم تفسیر بود که بر فراز منبر جان به جان آفرین تسلیم کرد. او در ۱۰ سال آخر عمر مبارکش، ماه‌های رجب و شعبان را روزه می‌گرفت و به ماه مبارک رمضان متصل می‌کرد و حالات دعا و گریه او زبانزد همگان بود. مکرر به زیارت حج بیت الله الحرام به نیابت از پیامبر (ص)، مشرف شد و جلسات متعدد در اسرار و متاسک حج، سخنرانی نمود که همه آنها در قالب سی دی و کاست منتشر شده است. برخی از تألیفات او عبارتند از:

۱. تفسیر سوره انسان
۲. تفسیر سوره احزاب
۳. تفسیر سوره اعلی
۴. تقریرات درس اصول آیه الله میلانی
۵. صدها نوار سخنرانی در تفسیر قرآن
۶. نوارهای درس خارج فقه (مباحث: حج، وصیت، نکاح)

آن عالم بزرگوار، در ۷۰ سالگی، در شب شهادت رئیس مذهب امام جعفر صادق (ع)، در شب ۲۵ شوال المکرم ۱۴۲۴ هـ. ق (۲۸ آذر ۱۳۸۲ هـ. ش) بر فراز منبر و در حال گفتن تفسیر قرآن، بدرود حیات گفت و بنا بر وصیت خویش، در کتابخانه شخصی خویش مدفون شد.

*

حجة الاسلام شمس گیلانی

استاد سخن مرحوم حجة الاسلام والمسلمین حاج شیخ حسن اعتماد شمس گیلانی، یکی از خطبای مشهور تهران به شمار می‌رفت. فقید سعید، در سال ۱۳۴۷ هـ. ق (۱۳۰۷ هـ. ش)، در رشت، در بیت علم و تقوا

و فضیلت به دنیا آمد. پدرش مرحوم حجة الاسلام والمسلمین، حاج شیخ علی رشتی ملقب به اعتماد الواعظین (۱۳۱۳-۱۳۸۹ هـ. ق)، یکی از مشهورترین خطباء و واعظ گیلان و از شاگردان آیات عظام: حاج شیخ عبدالکریم حایری، میر سید علی یشربی کاشانی و میرزا مهدی آشتیانی، و او هم فرزند عالم جلیل و واعظ نامی حاج ملا آقا جان شمس بود.

آن مرحوم، پس از دوران کودکی و فراگیری قرآن و کمی از مقدمات و ادبیات و معالم نزد پدر بزرگوارش و آیه الله شیخ مهدی لاکانی، در شهریور ۱۳۲۰ هـ. ش به قم آمد و پس از آموختن معانی بیان و شرح لمعه، در ۱۳۲۱ هـ. ش به نجف اشرف مهاجرت کرد و سطوح عالی را نزد حضرات آیات: شیخ عبدالحسین رشتی، سید احمد اشکوری، شیخ عبدالنبی عراقی به پایان رسانید و سپس به درس خارج آیات عظام: میرزا آقای اصطهباناتی، سید جمال گلپایگانی، شیخ محمد علی کاظمینی و سید ابوالقاسم خوبی حاضر شد و با جدیت و کوشش فراوان در تکمیل مبانی علمی اش، کوشید تا سرانجام در اواخر سال ۱۳۲۵ هـ. ش به قم بازگشت و به تحصیل در محضر آیه الله حاج سید محمد تقی خوانساری و تبلیغ دین در مساجد مختلف پرداخت. در سال ۱۳۲۹ هـ. ش به تهران رفت و به عنوان سخنگوی «اتحادیه مسلمین» با حاج سراج انصاری به همکاری و فعالیت سیاسی پرداخت و برای تبلیغات، به شهرهای مختلف ایران سفر کرد. اما پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ هـ. ش، یکباره دست از فعالیت‌های سیاسی برداشت و یکسره به تألیف و تبلیغ دین پرداخت. در سال ۱۳۴۲ هـ. ش، همراه با واعظ تهران دستگیر و چند ماهی در زندان قزل قلعه به سر برد. او، پس از آزادی، به تألیف و تبلیغ در داخل و خارج کشور (انگلیس، فرانسه، آمریکا و کشورهای اسلامی) اشتغال داشت و در این عرصه، دمی نیاورد.

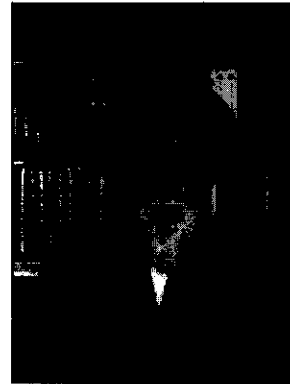
از آن واعظ نامی، تألیفات فراوانی بر جای مانده است، که عبارتند از:

۱. تاریخ علما و شعرای گیلان
۲. کشکول شمس
۳. ترجمه مکالمات حضرت رضا (ع)
۴. شرح و ترجمه ۲۱ حدیث اخلاقی و اجتماعی
۵. اوراق سیاه یا گوشه ای از جنایات بنی امیه

۶. ترجمه قصیده تائیه دعبل خزاعی
 ۷. باغ وحش: دورنمای دنیای امروز
 ۸. شعله های آتش: سخنان حسین (ع) و یارانش
 ۹. نهج البلاغه: نامه های امیرالمؤمنین
 به دوستان و دشمنان

۱۰. شرح و ترجمه زیارت عاشورا
 ۱۱. حکومت منهای دین (ترجمه «العلمانیة») نوشته محمد مهدی شمس الدین
 ۱۲. اندیشه مادی و معنوی (ترجمه «مطارحات فی الفکر المادی والمعنوی»)
 ۱۳. خیام ریاضی دان، خیام لایالی نیست
 ۱۴. نامه آدمیت: شرح و تفصیل نامه
 ۳۱ نهج البلاغه (ج ۲)
 ۱۵. آفت اجتماع: زندگینامه خودنوشت
 سرانجام آن عالم واعظ دلسوز جامعه، در
 ۷۵ سالگی، در ۲۷ جمادی الثانی ۱۴۱۴ هـ. ق
 (۴ شهریور ۱۳۸۲ هـ. ش) بدرود حیات گفت،
 و پس از تشییع در تهران، در قبرستان ابو حسین
 قم به خاک سپرده شد.

آیه الله مولانا

حضرت آیه الله آقای حاج سید ابوالحسن
 مولانا یکی از علمای مشهور تبریز بود.

معظم له، در روز چهارشنبه ۲۷
 جمادی الاول ۱۳۴۳ (سوم دی ۱۳۰۳ ش)،
 در نجف اشرف، در بیت علم و تقوا و فضیلت
 زاده شد. پدرش مرحوم آیه الله حاج سید علی
 مولانا (۱۳۲۰-۱۳۹۲ ق) از اعظام علمای
 تبریز و از شاگردان آیات عظام: آقا ضیاء
 عراقی، شیخ محمدحسین اصفهانی، شیخ
 احمد و شیخ محمدحسین کاشف الغطاء و
 نویسنده ده ها کتاب، مانند: مرآة الحج، در
 منظوم، نصاب المعصومین، تعدیل میزان و

آثار المعاصی، و او فرزند آیه الله العظمی سید
 محمد مولانا (۱۲۹۴-۱۳۶۳ ق) - از شاگردان
 آیات عظام: فاضل شرایبانی، شریعت
 اصفهانی، شیخ هادی طهرانی و آقا رضا
 تبریزی - و مؤلف ده ها کتاب علمی مانند:
 مفتاح المطالب (شرح مکاسب)، مصباح
 الوسائل (شرح رسائل)، تفسیر الوجیز و
 مصباح السالکین و او فرزند عالم ربانی مرحوم
 آقا سید عبدالکریم بوده است.

فقید سعید در کودکی (۱۳۴۶ ق) همراه
 پدر بزرگوارش به تبریز مهاجرت کرد و پس از
 دوران کودکی، مقدمات و ادبیات را از والدش
 و میرزا علی اکبر نحوی اهری فرا گرفت
 (۱۳۶۰ ق) و پس از آن در سال ۱۳۶۲ ق، به
 حوزه علمیه قم آمد و دروس سطح را نزد
 حضرات آیات: شیخ موسی زنجانی (شرح
 لمعه و رسائل)، سید محمدباقر سلطانی
 (مکاسب)، آیه الله خوانساری، آیه الله
 گلپایگانی و آیه الله مرعشی نجفی (جلدین
 کفایة الاصول) را بیاموخت و همزمان اسفار و
 شرح منظومه را هم از علامه طباطبایی
 فرا گرفت، و پس از آن به درس های خارج فقه
 و اصول آیات عظام: بروجردی، حجت
 کوهکمری، امام خمینی و محقق داماد حاضر
 شد و بهره های فراوان برد. او از حضرات
 آیات: خوبی، نجفی مرعشی، محمد صالح
 حائری سمنانی و شیخ آقا بزرگ تهرانی اجازه
 روایت حدیث گرفته بود. معظم له، در سال
 ۱۳۷۶ ق، به موطن پدری اش بازگشت و به
 خدمات علمی و دینی همانند: تألیف،
 تدریس، امامت جماعت در مسجد استاد و
 شاگرد و افتاء پرداخت و حدود نیم قرن به
 جهاد علمی و خدمت به مردم اشتغال داشت.

از آن فقیه و الامام آثاری بر جای مانده،
 که برخی از آنها عبارتند از:

۱. توضیح المسائل
۲. حاشیه بر منهاج الصالحین
۳. حاشیه رسائل
۴. حاشیه مکاسب: درر المطالب
۵. داستان های راستین (ج ۲)
۶. مهدی نجات دهنده بشر
۷. راهنمای دین در اصول دین
۸. پیامبر اسلام و کثرت همسران
۹. الحلیة فی حرمة حلق اللحية

۱۰. النجم الزاهر فی صلاة المسافر:
 تقریر بحث آیه الله حجت
۱۱. چهل حدیث
۱۲. انیس الابرار در وظائف اختیار
۱۳. درس های از اخلاق اسلامی
۱۴. در تابناک در کلمات ۱۴ معصوم
۱۵. مسأله ولایت فقیه
۱۶. پاسخ به سؤالات
۱۷. تحقیق و تعلیق بر احسن الدلالات

علامه حائری

آن فقیه بزرگوار، در ۸۰ سالگی، در روز
 پنجشنبه ۷ خرداد ۱۳۸۳ ش (۷ ربیع الثانی
 ۱۴۲۵ ق) بدرود حیات گفت و پیکر پاکش
 روز جمعه با حضور هزاران نفر، تشییع و پس
 از نماز برادرش حجة الاسلام والمسلمین
 حاج سید ابوالقاسم مولانا بر آن، در وادی
 رحمت به خاک سپرده شد.

*

آیه الله میلانی

آیه الله حاج سید نورالدین حسینی میلانی،
 یکی از علمای مشهور شهر ری و امام جماعت
 حرم حضرت عبدالعظم (ع) بود. فقید سعید
 در ۱۴ شوال المکرم ۱۳۳۶ ق (۱۲۹۶ ش) در
 نجف اشرف، در بیت علم و فضیلت زاده شد.
 پدرش مرجع بزرگ شیعه آیه الله العظمی سید
 محمدهادی میلانی (۱۳۱۳-۱۳۹۵ ق)،
 مشهورتر از آن است که در این مختصر بگنجد.

معظم له، در ۱۲۵۵ ق، همراه والد بزرگوارش
 به کربلا رفت، و پس از فراگیری ادبیات و
 سطوح از اساتید زمان، سطوح عالی به نزد
 حضرات آیات: سید زین العابدین کاشانی
 (رسائل)، حاج آقا حسن قمی و شیخ محمدعلی
 اردبیلی (مکاسب)، آیه الله میلانی و آیه الله
 شیخ علی محمد بروجردی (کفایه) فرا گرفت
 و همزمان حکمت و فلسفه را از آقا میرزا
 غلامحسین تبریزی و شیخ علی محمد بروجردی
 آموخت. سپس به درس خارج فقه پدر
 بزرگوارش و خارج اصول آیه الله خوبی - که
 آن زمان در کربلا به سر می برد - حاضر شد و
 مبانی علمی اش را استوار ساخت. پس از
 مهاجرت والد گرامیش به مشهد مقدس
 (۱۳۷۴ ق)، او جانشین پدر در اقامه جماعت
 در حرم مطهر امام حسین (ع) گردید و منزلش
 مرکز مراجعات و محل بحث و تجمع علما و

فضلا و قاطبه مردم شد و او از این موقعیت برای پیشبرد اهداف اسلامی و اجتماعی مردم نهایت استفاده را کرد و بارها در جهت حمایت از حقوق مردم فلسطین و کشمیر سخنرانی (به زبان های مختلف) کرد و اعلامیه صادر نمود. او بارها در جهت احقاق حقوق شیعیان، در کشورهای مختلف به راه افتاد و با مقامات آنها دیدار کرد و باعث آزادی بسیاری از زندانیان شیعه در پاکستان و عراق شد. سخنرانی ها و اعلامیه های گوناگون وی، خود کتاب مفصلی را تشکیل می دهد که به زودی به چاپ خواهد رسید. وی در کربلا، به غیر از اقامه جماعت و سخنرانی، به تربیت نسل جوان همت گماشت و «مکتبه الامام الحسین (ع)» را در جهت نشر و گسترش فرهنگ اسلامی بنیاد گذاشت و در آنجا به تعلیم دانش آموزان و دانشجویان پرداخت. تا آنکه رژیم بعثی عراق تاب فعالیت های او را نیاورد و در سال ۱۳۹۳ ق، او را به ایران اخراج کرد، و او، شهری و حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) را کانون فعالیت های خویش قرار داد و در آن شهر، به اقامه جماعت، تدریس و تألیف و رسیدگی به مشکلات مردم مؤمن پرداخت.

از تألیفات اوست:

۱. شرح زیارت جامعه کبیره (نا تمام)
 ۲. لحظه ای با امام عصر (ع) - کتابی است مفصل و در ۲۵ باب تنظیم شده و در باب تشریفات بی نظیر است.
 ۳. مجموعه اشعار
 ۴. مجموعه اعلامیه ها و سخنرانی ها
 ۵. تقریرات درس اساتید.
- او، در فروردین ۱۳۸۳ ش (صفر ۱۴۲۵ ق) در ۸۶ سالگی بدرود حیات گفت و پیکر پاکش پس از تشییع باشکوه و نماز آیه الله العظمی وحید خراسانی بر آن، در قبرستان شیخیان قم آرام گرفت.

*

آیه الله مقدس نجفی

مرحوم آیه الله حاج شیخ محمد هادی حسین زاده مقدس، یکی از عالمان حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید، در ربیع الثانی ۱۳۴۴ ق، در نجف اشرف، در بیت علم - در خانه مرحوم حجة الاسلام والمسلمین حاج شیخ علی

رشتی نجفی - زاده شد و پس از دوران کودکی و نوجوانی، به تحصیل علوم دینی روی آورد و سطوح را در نجف فرا گرفت. سپس به قم آمد و سالیانی در درس آیه الله العظمی بروجردی شرکت کرد و پس از وفات معظم له، یکسره به درس آیه الله گلپایگانی رفت و تقریرات درس ایشان را - منظم و مرتب - نگاشت و به جز آن، کتاب های متعدد از خود به یادگار نهاد، که عبارتند از:

۱. منیة الاحباب
۲. مرآة الکمال (۲ ج)
۳. احسن الحکایات
۴. کتاب الطهارة - تقریر درس آیه الله گلپایگانی
۵. خودسازی انسان (۵ ج)، ترجمه مرآة الکمال
۶. بهترین داستان ها، ترجمه احسن الحکایات کتاب های غیر چاپی اش عبارتند از:
۷. تقریر درس فقه آیه الله بروجردی
- ۸ تا ۱۲. تقریرات درس فقه آیه الله گلپایگانی (حج، بیع، قضا، شهادت و حدود) او، در روز شنبه ۱۵ شهریور ۱۳۸۲ ش (۹ رجب ۱۴۲۴ ق)، در ۸۰ سالگی بدرود حیات گفت.

استاد فقیهی

مورخ نامدار قم، ادیب و مترجم نامی، استاد علی اصغر فقیهی یکی از مفاخر شهر قم به شمار می رفت.

فقید سعید، در سال ۱۳۳۶ ق (۱۲۹۷ ش) در قم، در خانواده علم و فضیلت به دنیا آمد. پدرش مرحوم حجة الاسلام شیخ ابوالحسن فقیهی (۱۳۰۲-۱۳۵۹ ق)، از شاگردان آیه الله حاج شیخ عبدالکریم حایری و آیه الله حاج میرزا محمد ارباب قمی، و نویسنده حاشیه بر «درر الاصول» مرحوم آیه الله حایری و از مدرّسان سطوح عالییه بوده است. استاد فقیهی، در ۵ سالگی به مکتبخانه رفت و خواندن و نوشتن را فرا گرفت و پس از دوران کودکی، در مدرسه «جانی خان» - نزدیک مسجد جامع - به فراگیری ادبیات و دروس دیگر پرداخت، و پس از آن سطوح عالییه را در محضر آیات عظام: امام خمینی، مرعشی نجفی و فیض قمی آموخت و درس خارج فقه و اصول را نیز از آیه الله العظمی حاج سید محمدتقی خوانساری فرا گرفت. از او ان تشکیل دانشکده معقول و منقول - الهیات و

معارف اسلامی کنونی - وارد آن شد، و در محضر اساتید و بزرگانی مانند: دکتر محمود شهابی، بدیع الزمان فروزانفر، سید نصرالله تقوی، میرزا ایدالله نظریاک و الهی قمشه ای به کسب علم و معرفت پرداخت و در این میان به مرحوم استاد محمود شهابی دل بست و تحت تأثیر وی بود. در سال ۱۳۱۹ ش (۱۳۵۹ ق)، پس از فراغت از تحصیل به قم بازگشت و در مدرسه حکیم نظامی به تدریس ادبیات فارسی و عربی و تاریخ و جغرافیا پرداخت و در دوران تصدی مدیریت این دبیرستان (۱۳۲۷-۱۳۳۰ ش)، به دستور آیه الله بروجردی، هفته ای یکبار جلسه وعظ و ارشاد تشکیل می داد و از خطبای نامی برای تقویت مبانی دینی دانش آموزان دعوت می نمود. در سال ۱۳۳۰ ش، که دبیرستان دین و دانش در قم به همت آیه الله حاج آقا مرتضی حایری و به مدیریت شهید مظلوم آیه الله دکتر بهشتی تأسیس شد، از آن فقید برای همکاری و تدریس دعوت گردید که او سالیان دراز در معیت شهید بهشتی به کارهای فرهنگی پرداخت. او مردی سختکوش و متواضع بود که تا پایان عمر پربارش به تحقیق و تألیف و تدریس پرداخت و در کمال زهد و قناعت زندگی کرد و همواره در مساجد و محافل مذهبی و نماز جماعت، حضوری همیشگی داشت. از فضلا و نویسندگان جوان بسیار تقدیر می کرد و پاس زحمات آنان را می داشت. او زبان عربی و فرانسه را خوب می دانست و ادیبی بزرگ و مترجمی چیره دست به شمار می رفت. از نخستین کارهایش، تدوین رساله «توضیح المسائل» آیه الله العظمی بروجردی - با همکاری مرحوم شیخ محمدصادق کرباسچیان معروف به علامه، مؤسس مدارس علوی تهران - بود، که بعدها، همان پایه و اساس رساله های عملیه مراجع تقلید - تا زمان کنونی - گردید. او به سفر علاقه فراوان داشت و بسیاری از کشورهای جهان را از نزدیک دیده و سفرنامه نگاشته بود. در سال ۱۳۸۰ ش، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی قم، مجلس بزرگداشتی در تجلیل از مقام علمی وی برگزار، و کتاب «ارج نامه فقیهی» را منتشر کرد. برخی از تألیفات وی - که همگی به چاپ رسیده است - عبارتند از:

۱. ترجمه نهج البلاغه (همراه با شرح عبده)

۲. آلبویه و اوضاع زمان ایشان
۳. تاریخ مذهبی قم
۴. تاریخ و عقاید وهابیان
۵. وهابیان
۶. سفرنامه آفریقا
۷. حج، آن طور که من رفتم
۸. فرمانروایی عضدالدوله دیلمی
۹. دستور املا و انشا
۱۰. مجموعه مقالات (در روزنامه ها و مجلات قم)

۱۱. تاریخ اجتماعی قم (ناتمام و چاپ نشده)
۱۲. تاریخ علمی قم (ناتمام و مخطوط)
۱۳. ایران در جنگ گذشته
۱۴. تاریخ و جغرافیای بحرین
۱۵. جغرافیای کشورهای اسلامی
۱۶. راه خداشناسی (توحید مفضل)
۱۷. دستور زبان فارسی
۱۸. سیر القاب و عناوین در اسلام و ایران
۱۹. عهدنامه مالک اشتر
۲۰. گذشته خوزستان (سلسله مقالات در هفته نامه «سرچشمه»)

سرانجام آن دانشمند عالیقدر، در ۹۵ سالگی، در روز یکشنبه ۱۲ آذر ماه ۱۳۸۲ ش (۲۸ رمضان المبارک ۱۴۲۴ ق) بدرود حیات گفت و پیکر پاکش، پس از تشییع پرشکوه و نماز آیه الله صافی گلپایگانی بر آن، در صحن حرم مطهر حضرت معصومه به خاک سپرده شد.

ناصرالدین انصاری قمی

دکتر اصغر مهدوی

دکتر مهدوی فرزند محمدحسین در بهمن ۱۲۹۴ خورشیدی در تهران دیده به جهان گشود و پس از گذراندن تحصیلات ابتدایی و متوسطه، از دانشکده حقوق، لیسانس حقوق را اخذ کرده و در سال ۱۳۱۵ ش موفق به اخذ لیسانس فلسفه از دانشکده ادبیات دانشگاه تهران گردید. وی سپس رهسپار پاریس شد و دوره های مدرسه علوم سیاسی پاریس و تحصیلات عالی روانشناسی از دانشگاه سوربن پاریس و تحصیلات عالی حقوق عمومی و اقتصاد سیاسی را گذراند و موفق به اخذ دکترای دولتی حقوق و اقتصاد از دانشگاه پاریس در سال ۱۳۲۰ ش گردید.

دکتر مهدوی به مدت چهل سال عضو گروه

تشخیص نسخه های خطی کتابخانه های مجلس، ملی، مرکزی دانشگاه تهران و پژوهشکده اسناد بود. وی در هیأت امنای کتابخانه دکتر مجتبی مینوی، شورای تولیت موقوفات دکتر محمود افشار یزدی، هیأت گزینش کتاب موقوفات دکتر افشار، هیأت امنای دانش گستر، شورای کتابخانه مجلس، شورای علمی مجله نامه بهارستان و در هیأت امنای شماری از مؤسسات فرهنگی و عام المنفعه عضویت داشت و به تدریس در دانشکده اقتصاد و مدیریت گروه اقتصاد سیاسی و نمایندگی دانشکده اقتصاد در شورای دانشگاه تهران نیز اشتغال داشت و تمامی حقوق و دریاقتی خود را وقف چاپ کتاب کرد و در سلسله انتشاراتی که با نام «اهدائی اصغر مهدوی» به چاپ رسید، ده ها کتاب ارزنده را به جامعه فرهنگی هدیه کرد.

دکتر مهدوی از فعالان در کنگره های تحقیقات ایرانی و مدعوین کنگره های جهانی در زمینه نسخه های خطی بود. از دیگر خدمات ایشان می توان به تنظیم آرشیو خانوادگی اشاره کرد که در بردارنده اسناد منحصر به فرد از زمان ناصرالدین شاه تا رضاخان می باشد.

از ایشان تألیفات متعددی در زمینه اقتصاد و اسناد تاریخی بر جای مانده است که عبارتند از:

۱. دیوان محاسبات ایران که رساله دکترای ایشان می باشد.
۲. علم اقتصاد. تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۲.
۳. یزد در اسناد امین الضرب (۱۲۸۸-۱۳۳۰ هـ) (با همکاری ایرج افشار) که مشتمل بر مجموعه ای از مهم ترین اسناد و نامه های بازرگانی و نمایندگان طرف معاملات حاج محمدحسین امین الضرب مشهور به کمپانی و فرزند او حاج آقا حسین آقا امین الضرب می باشد. تهران، طلایه، ۱۳۸۰، وزیری، ۵۷۴ ص.
۴. برگ های جنگل. (با همکاری دیگران) مجموعه ای از گزارش ها، اسناد و مدارک مربوط به نهضت جنگل و قیام میرزا کوچک خان جنگلی، تهران، فرزندان روز، ۱۳۸۰، رقی، ۳۶۴ ص.
۵. اسناد تجارت ایران در سال ۱۲۸۷. (با همکاری ایرج افشار)، تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۷۹، وزیری، ۳۳۸ ص.
۶. مجموعه اسناد و مدارک چاپ نشده

درباره سید جمال الدین اسدآبادی. (با همکاری ایرج افشار)، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۲، ۲۱۷ ص.

۷. تصحیح ترجمه فارسی سیرت رسول الله (ص).

سرانجام در صبح گاه سه شنبه ۲۲ اردیبهشت سال ۱۳۸۳ ش این استاد مبرز نسخه شناسی و کتابشناسی در تهران چشم از جهان فرو بست. روحش شاد.

*

حجة الاسلام اسدالله داستانی بنیسی

حجة الاسلام حاج شیخ اسدالله فرزند اسماعیل در سال ۱۳۲۵ هـ. ش در روستای بنیس که در ۵ کیلومتری شستر در استان آذربایجان شرقی قرار دارد، به دنیا آمد. وی از شش سالگی در محضر پدر، حاج اسماعیل داستانی و روحانی روستایشان شیخ اسدالله بنیسی مشغول به تحصیل گردید و در دیستان و دبیرستان درخشانی بنیس تحصیل را ادامه داده و در سال ۱۳۴۰ به تهران آمد و دیپلم خود را در آنجا اخذ کرد. سپس به قم آمد و دروس مقدمات و سطوح را از جمعی از اساتید این حوزه فرا گرفت که از جمله آنان آیات: حاج شیخ محمدعلی مدرس افغانی و شیخ احمد پایانی و شیخ مصطفی اعتمادی و شیخ قدرت الله وجدانی فخر می باشند. سپس دروس خارج حوزه را از اساتیدی چند مانند آیات: سید محمد وحیدی و سید محمدرضا گلپایگانی و سید محمدکاظم شریعتمداری فرا گرفت. به غیر از فعالیت های تبلیغی، ایشان انتشارات بنیس را تأسیس کرده و بسیاری از کتاب های مذهبی و اسلامی را منتشر کرده اند. وی دارای طبع شعر بوده و اشعار بسیاری به زبان فارسی و ترکی و عربی سروده اند. عمده فعالیت ایشان نویسندگی و ارائه کتاب های اخلاقی و آموزنده برای کودکان و جوانان بوده است و از این رهگذر، یکی از پرکارترین نویسندگان حوزه علمیه گردیده اند:

۱. آدم و حوا، ۱۳۶۵، ۸۷ ص.
۲. آلاله های بنیسی یا سرودهای مذهبی به سبک جدید، ۱۳۷۵، ۱۶۰ ص.
۳. از مغان شب های شادی، ۱۳۷۹، ۱۶۰ ص.
۴. امامت، ۳۲ ص.
۵. امید آینده، ۱۳۸۰، ۳۲۰ ص.

۱۶. حج و جهاد .
 ۱۷. حرف های طلایی .
 ۱۸. خمس و زکات .
 ۱۹. خودیابی و خودسازی .
 ۲۰. دریای مهربانی .
 ۲۱. دست به دامان چهارده معصوم (ع)
 ۲۲. شرح دعای حضرت حجة (ع)
 ۲۳. شهیدی که جگرش را در آوردند
 ۲۴. شهیدی که خواستند در کاسه سرش
 شراب بنوشند
 ۲۵. شهیدی که فرشتگان غسلش دادند
 ۲۶. طالوت و جالوت
 ۲۷. فصیحة الصحیفة
 ۲۸. قاموس الشعراء
 ۲۹. کرامات امام کاظم (ع)
 ۳۰. کرامات حسنین (ع)
 ۳۱. کربلا بهشت روی زمین
 ۳۲. کیمیای بنیسی
 ۳۳. گلستان ائمه
 ۳۴. گنجینه لؤلؤ و مرجان
 ۳۵. مفاتیح الرزق
 ۳۶. من کیستم و چیستم؟
 ۳۷. نماز و روزه
 ۳۸. هاروت و ماروت
 ۳۹. یاجوج و ماجوج و ذوالقرنین
 سرانجام این عالم ربانی در روز سه شنبه
 ۱۲/۳/۸۳ به علت ایست قلبی، دار فانی را
 وداع گفتند و بعد از تشییع جنازه باشکوهی و
 اقامه نماز توسط آیه الله سید یوسف مدنی
 تبریزی، در گلزاری شهدای علی بن جعفر (ع)
 به خاک سپرده شد. روحش شاد.^۶
- پی نوشت ها:
 ۱. این کتاب را آقای ریاض حسین جعفری به زبان
 اردو ترجمه کرده است و با نام پیام عاشورا در شهر
 لاهور در سال ۱۹۹۸م به چاپ رسانده است.
 ۲. این کتاب به انگلیسی ترجمه شده و با نام
 Khadijeh of the orphans در امریکا در
 سال ۱۹۸۵م به چاپ رسیده است.
 ۳. این کتاب را آقای ریاض حسین جعفری به زبان
 اردو ترجمه کرده است و با نام «لرکی سونالر
 کاجاندی» در لاهور در سال ۱۹۹۸م به چاپ
 رسیده است.
 ۴. این کتاب را آقای ریاض حسین جعفری به زبان
۶. اولین زن پیامبر (ص)، ۳۲ ص.
 ۷. بانوی کنیزان، ۱۳۹۹ ق، ۳۲ ص.
 ۸. پدر و مادر خود را دعا کنیم، ۴۰ ص.
 ۹. پنج تن آل عبا، ۴۰ ص.
 ۱۰. پیام سنگین عاشورا، ۱۳۷۱، ۸۸ ص.
 ۱۱. تقوا چیست و چگونه تقوا داشته
 باشیم؟، ۱۳۶۱، ۸۸ ص.
 ۱۲. تقوا چیست و یکصد سخن درباره
 تقوا، ۱۳۶۱، ۱۰۸ ص.
 ۱۳. توحید، ۳۲ ص.
 ۱۴. تولد فرزند اسرارآمیز، ۱۴۰۰ ق، ۴۰ ص.
 ۱۵. جوانان می پرسند: چگونه و با چه
 کسی ازدواج کنیم؟، ۱۳۷۴، ۹۶ ص.
 ۱۶. خدایا پدر و مادر مرا بیمارز، ۴۰ ص.
 ۱۷. خدیجه مادر یتیم ها، ۳۲ ص.
 ۱۸. داستان شجاعان در تاریخ اسلام
 (مجموعه داستان مشتاقان)، ۱۳۷۰،
 ۱۰۹+۹۶ ص، ۲ جلد.
 ۱۹. دختر سر تا پا طلا، پسر سر تا پا
 نقره، ۱۳۷۱، ۶۴ ص.
 ۲۰. دیدار نور المهدی (ع)، ۱۳۷۵، ۲۰۸ ص.
 ۲۱. راه بازگشت به سوی خدا، ۱۳۷۱،
 ۱۳۶ ص.
 ۲۲. رساله العقوق و الحقوق یا پنجاه و
 پنج حدیث، ۱۳۶۹، ۶۴ ص.
 ۲۳. روز خوب خدا، ۱۳۶۹، ۶۴ ص.
 ۲۴. زنی در داخل کعبه، ۳۲ ص.
 ۲۵. سفری بر پایگاه حضرت زینب
 کبری (ع)، ۱۳۷۱، ۸۸ ص.
 ۲۶. شهیدی که جنازه اش را خاک قبول
 نکرد، ۳۲ ص.
 ۲۷. شیر خدای آذربایجان، ۱۳۷۶، ۲۸۸ ص.
 ۲۸. عدل، ۳۲ ص.
 ۲۹. علی (ع) از دیدگاه علی بن ابی طالب (ع)،
 ۱۳۷۱، ۱۴۲ ص.
 ۳۰. علی در کنار حوض کوثر، ۱۳۶۹، ۶۴ ص.
 ۳۱. علی در معراج پیغمبر (ص)، ۱۳۶۹،
 ۶۴ ص.
 ۳۲. فرشی های تکبر و انگیزه های
 تواضع، ۱۳۷۱، ۲۸۸ ص.
 ۳۳. قرآن و دعا، راه ارتباط با خدا،
 ۱۳۷۵، ۱۶۰ ص.
 ۳۴. پیام رنگین عاشورا، ۱۳۷۱، ۱۰۴ ص.
 ۳۵. کودک آواره، ۳۲ ص.
۳۶. گنج کجاست؟، ۲۴ ص.
 ۳۷. گنجینه دعا، ۱۳۸۰، ۸۰ ص.
 ۳۸. مالک اشتر شمشیری از شمشیرهای
 خدا، ۳۲ ص.
 ۳۹. محبوب دل ها، ۱۳۸۰، ۹۶ ص.
 ۴۰. محبوبه یکتا، ۱۳۸۰، ۹۶ ص.
 ۴۱. مراسم عروسی و معجزات حضرت
 فاطمه زهرا (ع)، ۱۳۷۶، ۱۴۴ ص.
 ۴۲. معاد، ۳۲ ص.
 ۴۳. ملیکه، ۳۲ ص.
 ۴۴. من مادر اویم، ۱۳۹۹ ق، ۳۲ ص.
 ۴۵. مهمان و مهمان داری در اسلام،
 ۱۳۷۶، ۸۰ ص.
 ۴۶. نبوت، قم، ۳۲ ص.
 ۴۷. نوای نینوا (مجموعه اشعار ایشان
 در مدح و رثاء امام حسین (ع))، ۱۳۸۰، ۹۶ ص.
 ۴۸. نوحه در شب های غم، ۱۳۷۹، ۱۶۰ ص.
 ۴۹. وظیفه دو همسر شایسته: یک زن و
 یک مرد، ۱۳۷۱، ۶۴ ص.
 ۵۰. وعده، به سر خواهد رسید، ۱۳۷۱،
 ۸۸ ص.
 ۵۱. هابیل و قابیل، ۱۳۶۵، ۸۸ ص.
 ۵۲. همای آسمانی، ۱۳۸۰، ۱۶۰ ص.
 ۵۳. یک پایم در بهشت است، ۱۳۷۵، ۶۴ ص.
 ۵۴. یکصد سؤال، یکصد هزار ریال جایزه،
 ۶۴ ص.
 اکثر این کتاب ها توسط انتشارات بنیسی به
 چاپ رسیده اند.
 کتاب های منتشر نشده ایشان عبارتند از:
 ۱. آداب تبلیغ از دیدگاه قرآن و پیامبران
 ۲. آفت شناسی
 ۳. اسم اعظم خدا
 ۴. امر به معروف و نهی از منکر
 ۵. انسان افضل موجودات
 ۶. باغستان بنیسی
 ۷. باقیات الصالحات
 ۸. بدعت حرام است و قیاس باطل
 ۹. بردگی یا بندگی؟
 ۱۰. برگستان بنیسی
 ۱۱. بهشت کجاست؟
 ۱۲. پند پیران بر پوران
 ۱۳. تمنای وصال
 ۱۴. تولی و تبری
 ۱۵. جرعه مهر

اردو ترجمه کرده است و با نام «قیام عاشورا» در لاهور به چاپ رسانده است.

۵. این کتاب را آقای ریاض حسین جعفری به زبان اردو ترجمه کرده است و با نام «حقوق زوجین» در لاهور به سال ۱۹۹۸م به چاپ رسانده است.

۶. در تهیه این زندگی نامه از اطلاعات با ارزش کتاب گرانقدر «موسوعة مولفی الامامیه» و همچنین از خانواده بزرگوار ایشان استفاده گردید.

*

شهید حجة الاسلام محمدحسن ابراهیمی

حجة الاسلام محمدحسن ابراهیمی در سال ۱۳۴۶ در کربلا بدنیا آمد و سپس به همراه پدر حجت الاسلام شیخ حسین ابراهیمی به شهر قم مهاجرت نموده و تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در این شهر گذراند. در سال ۱۳۶۹ دروس حوزوی را با جدیت آغاز نمود و دروس مقدماتی و سطح را به سرعت سپری نموده و چند سالی در درس خارج آیات و مراجع عظام سید محمدعلی علوی گرگانی و شیخ جواد تبریزی و شیخ حسین وحید خراسانی حاضر گشت. همزمان با فراگیری دروس حوزوی به تقویت زبان انگلیسی و عربی پرداخت به گونه ای که در تدریس فقه و اصول به زبان انگلیسی تسلطی کامل یافت. وی همچنین موفق گردید که دروس دانشگاهی را گذرانده و لیسانس حقوق را از مجتمع قضایی قم و فوق لیسانس حقوق بین الملل را از دانشگاه مفید قم اخذ کند. سوابق اجرایی و تدریس ایشان به شرح ذیل می باشد: تدریس ادبیات عرب و اصول فقه و مکاسب محرمة در مدارس حوزه علمیه قم و تدریس در مدرسه حجتیه برای طلاب خارجی، تدریس زبان انگلیسی، در مجتمع پرورش مربی سپاه پاسداران، مترجمی سایت های سپاه در دوران دفاع مقدس، کارشناس امور حقوقی کمیته امداد امام خمینی (ره) کارشناس امور حقوقی مرکز جهانی علوم اسلامی، مترجم همزمان در کنفرانس ها، میزگردها و سمینارهای مختلف. تألیفات و تحقیقاتی که از این شهید بزرگوار به انجام رسیده است عبارتند از:

۱. نقش سازمان های غیر دولتی در

نگهداری از محیط زیست (پایان نامه کارشناسی ارشد به زبان انگلیسی)

۲. تحقیق و پژوهش در مورد چگونگی استرداد اموال بلوکه شده دولت جمهوری اسلامی ایران در آمریکا (به زبان انگلیسی)

۳. تقریرات دروس خارج فقه و اصول (به زبان فارسی)

از آنجا که ایشان به تبلیغ دین خدا و ترویج تشیع عشق می ورزید، به امر تبلیغ در داخل و خارج کشور پرداخت و برای دستیابی به این هدف، هجرت به کشور گویان را در آمریکایی جنوبی که فاصله زیادی با وطنش داشت، برگزید تا در زمره علمای مهاجر قرار گیرد. اطلاعات وسیع علمی و ایمان و تقوا و عشق به اهل بیت و تسلط به زبان انگلیسی از او شخصیتی جالب و جذاب برای جوانان مشتاق و تشنه گویان و ترینیداد ساخته بود. در مدتی که در این سرزمین مشغول فعالیت تبلیغی بود با شجاعت و مردانگی رسالت خود را انجام داد و از تهدید دشمنان ترسی به دل راه نداد تا آنجا که در این راه مورد ضرب و شتم نیز قرار گرفت، اما از رسالت خود دست نکشید. وی در مدت حضورش در گویان به عنوان امام جمعه و مدیر کالج بین المللی مطالعات اسلامی نقش یارزی در ساماندهی و تجدید حیات دوباره شیعیان این کشور بر عهده گرفت. برخی از فعالیت های ایشان در آمریکای جنوبی از این قرار است:

۱. ثبت رسمی مدرسه امام محمدباقر(ع) و اخذ مجوز فعالیت کالج بین المللی مطالعات اسلامی از دولت گویان؛

۲. اقامه نماز جمعه و جماعت و احیای مناسبت های اسلامی و برگزاری مراسم دعای کمیل و توسل و زیارت عاشورا و کساء و ...؛

۳. فعالیت های رادیویی و تلویزیونی در جهت نشر معارف اسلامی و سخنرانی و پاسخ به سؤالات در مساجد و مدارس برادران اهل سنت؛

۴. برگزاری کنفرانس های متعدد و نمایشگاه قرآنی و راه اندازی دارالقرآن؛

۵. تدریس و مدیریت کالج بین المللی مطالعات اسلامی؛

۶. نظم و انتظام بخشیدن به کلاس های درس مدارس امام حسین(ع) در ترینیداد و توباگو و مدرسه امام علی(ع) در کشور سورینام

و مدرسه امام محمدباقر(ع) در شهر لیندن گویان و مدرسه امام صادق(ع) در شهر باربیس گویان.

فعالیت های چشمگیر او و جذب جوانان به مکتب اهل بیت(ع) دشمنان کوردل و سنگدل را بر آن داشت که این شمع فروزان هدایت در کشور گویان را خاموش کنند و نیت پلید خود را با ربودن ایشان و شکنجه های فراوان عملی ساختند. سرانجام جنازه مطهر ایشان در گودالی در خارج شهر کیپ تاون پایتخت گویان به دست آمد و بعد از مدتی به ایران منتقل گردید. بنا بر اظهار نظر مقامات پزشکی قانونی در ایران زمان تقریبی شهادت تاریخ ۸۳/۲/۱۶ بوده است که نشان از آن داشت که وی ۲ الی ۳ هفته بعد از ربودن با شلیک دو گلوله در سر و شکنجه های فراوان به شهادت رسیده است. بعد از تشییع باشکوهی که در تهران از ایشان صورت گرفت، پیکر غرق به خون ایشان به قم منتقل گردید و در روز ۸۳/۲/۲۸ و بعد از اقامه نماز توسط آیه الله العظمی مکارم شیرازی، و با حضور شکوهمند مردم و روحانیت معظم تشییع جنازه ایشان تا گلزار شهدای علی بن جعفر(ع) صورت گرفت و در کنار شهدای گرانقدر جنگ تحمیلی به خاک سپرده شد. درود بیکران خداوند و ملائکه و اولیای خدا بر او باد که از جمله علمای مهاجر و مهاجران شهید و اولین شهید تبلیغی در خارج کشور بود. راهش پر رهرو باد.

پیام تسلیت مقام معظم رهبری

بسم الله الرحمن الرحيم

با تأسف و تأثر از حادثه درگذشت دلخراش مجاهد جبهه تعلیم و تبلیغ، حجت الاسلام محمدحسن ابراهیمی اطلاع یافتیم. جنایتکاران که دست خود را به خون این جوان با ایمان و فداکار آلوده اند، وابسته به هر دولت و سازمان جاسوسی که باشند با این جنایت خود ثابت کرده اند که اهریمنانی سنگدل و ضد دانش و روشنگری و ایمانند. این مصیبت را به والدین، همسر و داغ دیدگان آن عزیز تسلیت می گویم و مقام و پاداش شهیدان را به روح او تهنیت عرض می کنم.

والسلام علیکم ورحمة الله

سید هلی خامنه ای

امواله شجاعی